

Nada VAJS
Zavod za hrvatski jezik, Zagreb

IZ JADRANSKE FITONIMIJE

Za fitonime koji označavaju najtipičnije biljke mediteranskog (istočno-jadranskog) podneblja određuje se jezično postanje i današnja distribucija. Ukazuje se na potrebu sustavnijeg skupljanja fitonimijske građe u okviru općeg dijalektološkog atlasa.

Pod pojmom *jadranska fitonimija* mogu se shvatiti oni pučki nazivi koji se odnose na biljke kojima je središte rasprostranjenja uz jadransku obalu i doline rijeka (Zrmanja, Krka, Cetina, Neretva, itd.), dakle biljke koje su sastavni element sredozemne flore.¹ No, pojam jadranske fitonimije može se shvatiti i šire, tj. osim naziva za sredozemnu floru tu se ubrajaju i oni pučki nazivi u obalnim govorima koji se odnose na uzgojne ukrasne, i druge gospodarski značajne vrste.

Znamo da su nazivi biljaka zbog svoje vezanosti uz tlo (poput toponima i talasozoonima) najžilaviji i najkonzervativniji čuvari starijih leksičkih stanja, što je od velikog značenja za etimološka i druga dijakronijski pertinentna jezična pitanja.

Kakvo je stanje s fitonimijskim istraživanjima u nas?

Možemo reći da raspolažemo s relativno bogatim fitonimijskim popisima, kao što su Šulekov *Imenik bilja*² i Simonovićev *Botanički rečnik*.³ Budući da se u djelima nalaze historijske potvrde, tj. potvrde iz pisanih izvora, valja naglasiti da je to građa koja je botanički i geografski nesustavno sakupljana, ali veoma dragocjena kao potvrda o kontinuitetu i čuvanju te klase našeg leksika. Njima valja pridodati vrijednu Visianijevu građu iz *Flora dalmatica*,⁴ kao i Schlosser-

---

¹ Da spomenemo, primjerice, najznačajnije predstavnike: od lisnatog drveća i grmlja: smokva, maslina, česvina, lovor, ružmarin, planika, mogranj; od četinjača: borovica, smrič. pinija, čempres itd.; od ostalog bilja: kadulja, smilje itd.

² Bogoslav Šulek, *Jugoslavenski imenik bilja*, Zagreb 1879.

³ Dragutin Simonović, *Botanički rečnik imena biljaka*, Beograd 1959.

⁴ Roberto Visiani, *Flora dalmatica* I-III, Lipsiae 1842-1852.

Vukotinovićevu⁵ *Flora croatica*. No, zbog točne geografske određenosti, značajan je fitonimijski materijal što nam ga je za Cres i Lošinj ostavio Ambroz Haračić.⁶ Dakako, bogata fitonimijska građa sadržana je u Akademijinu rječniku JAZU,⁷ no, ovako kako je prikazana u korpusu rječnika nije izravno iskoristiva za sinkronijsku obradu, pa bi je valjalo temeljito ekscerpirati i brojne nazive podvrći sustavnoj provjeri i strožoj identifikaciji.

Dakle, na temelju navedenih *popisa* nemoguće je pristupiti sintetičkom *opisu*, tj. obradi strukture nazivlja s etimološkim tumačenjima, ni kad je riječ o jadranskom pojasu, ni o arealima kontinentalne Hrvatske.

Osvrnemo li se ukratko na situaciju u drugim jezicima, ustanovit ćemo da u talijanskom Penzigova *Flora popolare italiana*⁸ odgovara poprilično našem Šuleku i Simonoviću, dok za francusko područje raspolažemo golemim opusom E. Rollanda *Flore populaire*,⁹ u kojem se osim galoromanskih naziva donose i nazivi iz drugih indoeuropskih jezika (barem u prve tri knjige koje je Rolland za života sâm redigirao), a osim toga nalazimo i dragocjene potvrde o upotrebi tih biljaka u pučkom ljekarništvu i o folklornoj simbolici što se ogleda u paremiologiji. Međutim, veliki rječnik H. Marzella¹⁰ ide i korak dalje. Osim njemačkih dijalektalnih potvrda i naziva iz ostalih europskih jezika za svaku biljnu vrstu, daje i pertinentan botanički opis s morfološkim karakteristikama biljke, a njemačke nazive zajedno s nazivima iz ostalih europskih jezika (uključujući i slovenski i hrvatski) etimološki i onomasiološki razvrstava, pa je on u stanovitom smislu etimološki ali i etiološki rječnik bilja.

Što se tiče lingvističkog pristupa fitonimiji, najzaslužniji je Talijan Vittorio Bertoldi sa svojim cjelokupnim opusom, a posebice svojom čuvenom monografijom.¹¹ Štoviše, možemo reći da i danas rad talijanskih lingvista, posebice onih koji rade u okviru velikog lingvističkog projekta ASLEF («Atlante storico-linguistico-etnografico friulano») pod vodstvom G. B. Pellegrinia i A. Zambonia, predstavlja upravo uzor suvremenog metodološkog pristupa u dijalektološkim istraživanjima općenito. Zahvaljujući skupljenoj građi za cjelokupni leksik

---

⁵ P. I. Schlosser — L. Vukotinović, *Flora croatica*, Zagreb 1869.

⁶ A. Haračić, *Glasnik Hrvatskog naravoslovnog društva* VI, 1891.

⁷ *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* I-XXIII, Zagreb 1980-1976.

⁸ O. Penzig, *Flora popolare italiana. Raccolta dei nomi dialettali delle principali piante indigene coltivate in Italia*, I-II, Genova 1924.

⁹ Eugène Rolland, *Flore populaire ou histoire naturelle des plantes dans leur rapports avec la linguistique et le folklore*, I-IX, Paris 1896-1914.

¹⁰ Heinrich Marzell, *Wörterbuch der deutschen Pflanzennamen*, I-IV, V Registerband, Leipzig-Stuttgart-Wiesbaden 1937-1979.

¹¹ V. Bertoldi, *Un ribelle nel regno dei fiori — I nomi romanzi del Colchicum autumnale L. attraverso il tempo e lo spazio*, Geneve 1923.

furlanskih govora, ostvaruju se brojne onomasiološke studije i monografije, što je dosada pokrilo gotovo polovinu furlanskog leksika istraženog za ASLEF. Za ovu je priliku nadasve važno istaći već završeni furlanski fitonimijski rječnik,¹² s komentarima o podrijetlu i lingvističkim kartama za pojedine važnije vrste. Taj i takav fitonimijski etimološki rječnik predstavlja, po riječima autora, model za daljnji rad na ostvarenju cjelovitog etimološkog rječnika tog jezičnog područja: *Dizionario etimologico-storico friulano (DESF)*.

Djelo Shefkija Sejdiua, *Fitonimia shquipe e Kosovës*¹³ sinkronijski i dijakronijski prikazuje albansku fitonimiju Kosova.

Za razliku od jadranske morske faune, za koju raspolažemo iscrpnim sinkronijskim i dijakronijski obrađenim popisom nazivlja,¹⁴ i kad možemo reći da je dovršen isti takav popis za istarsko-kvarnersku ornitonimiju,¹⁵ sama se od sebe nameće konstatacija da s nazivljem vrsta biljnog pokrivača nismo ni izdaleka u takvoj situaciji.

Još uvijek, niti za jedno zaokruženo geografsko područje ne raspolažemo sustavno provedenim ispitivanjem naziva njegove flore (dakle, popis svih biljaka nekog kraja i njihovih pučkih naziva), pa prema tome ne možemo imati ni sustavnu sinkronijsku obradu tog dijela leksika.

Što se pak etimološke obrade tiče, valja naglasiti da je presudan korak učinjen s velikim Skokovim ERHSJ,¹⁶ tako da u njemu nalazimo tumačenja za nazive rasprostranjenih i poglavito kulturnih biljaka. Tome valja pribrojiti i izolirane i veoma malobrojne doprinose naših jezikoslovaca, koji su se, nažalost samo uzgredno, dotakli ove problematike.¹⁷

Kao što je lako zaključiti, dosadašnji doprinosi, kolikogod da su pojedinačno vrijedni i značajni, mogu samo pripomoći u radu na jednom pothvatu duljeg daha koji bi imao za cilj uspostavu inventara nazivlja biljnog pokrivača i njegovu sinkronijsku i povijesnu obradu. Jedna od etapa rada bio bi primjerice popis i opis fitonimijske leksičke građe barem za jednu od naših jezičnogeografskih cjelina. Kasnije, koristeći se postignutim iskustvom, to isto bi valjalo učiniti i za

¹² G. B. Pellegrini—A. Zamboni, *Flora popolare friulana. Contributo all'analisi etimologica e areale del lessico regionale del Friuli-Venezia Giulia*, I-II, Udine 1982.

¹³ Priština 1979.

¹⁴ V. Vinja, *Jadranska fauna. Etimologija i struktura naziva*, I-II, Split 1986.

¹⁵ Goran Filipi, *Ornitonimija Istre I-II* (doktorski rad), Zagreb 1990.

¹⁶ P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I-IV*, Zagreb 1971-1974.

¹⁷ P. Skok, *De l'horticulture byzantine en pays yougoslaves*, ΕΙς μνήμην λάμπρον, Atena 1934, 463-469; M. Deanović, *Nomi di piante nell'istrioto*, *Archivio glottologico italiano* 29, Torino 1955, 188-205; V. Vinja, *L'élément grec dans la phytonimie serbocroate de l'aire dalmate. Contribution a l'étude de la grecite balkanique*, *Godišnjak IV*, Sarajevo 1966, 93-102; P. Tekavčić, *Terminologia viticola e vinicola nel dialetto istrioto di Dignano*, *SRAZ* 5, 67-76.

ostala područja i zatvoriti krug s jednim *Hrvatskim etimološkim fitonimijskim rječnikom*.

Polazimo od stajališta da svaki popis i opis jedne ovakve, uvjetno kazano, zatvorene klase može biti usmjeren i artikuliran *horizontalno* i *vertikalno*.

Pod horizontalnim pristupom mislimo na popise današnjeg nazivlja cjelokupnog biljnog pokrivača, dakle flore, ili pak pojedinih njegovih vegetacijskih dijelova ili skupina (kao drveće i grmlje, šumsko zeljasto bilje, ljekovito bilje, industrijske biljke, itd.).

Pod vertikalnim pristupom mislimo na istraživanje postanja, tj. ono što se pod tim u suvremenoj etimološkoj disciplini podrazumijeva, a to je utvrđivanje ustrojstva i postanje ovih svojevrsnih jezičnih znakova.

Za ovu priliku, ograničila bih se na nekoliko naznaka pretežito dijakronijske prirode u vezi s jadranskim područjem koje je uvijek bilo u središtu zanimanja velikog jezikoslovca, kojemu su ovi *Susreti* posvećeni.

Botanička se pučka nomenklatura u nekim crtama razlikuje od zoonimske, o čemu valja voditi računa u tumačenju postanja fitonima. U starijim zoološkim nomenklaturama raspoložemo veoma škrtim podacima o pučkim nazivima ptica, kukaca i stanovnicima morske faune. Dok, naprotiv, za biljke, još od najstarijih kulturnih naroda (Kinezi, Indijci, Babilonci, Egipćani, Židovi, Arapi), postoji pisana predaja o svojstvima pojedinih biljaka i o njihovim imenima. Svi su ti zapisi protkani i praznovjerjem i mistikom, što se u većoj ili manjoj mjeri odražuje i u pučkoj medicini tih naroda. Za nas su nadasve važni podaci o ljekovitim, začinskim i drugim biljkama koje nalazimo u djelima grčkih (Hipokrat, Teofrast, Aristotel, Galen), a kasnije i rimskih pisaca (Dioskurid, Plinije, Kolumela). Ta su djela stoljećima bila osnovom ljudskog znanja iz prirodnih znanosti, a nama su dragocjene jezične potvrde.

Nazive, koji su se usmenom ili pisanom tradicijom prenosili, označavamo kao *ljekarničke riječi* (*Apothekerwörter*). U srednjem vijeku nastaju brojne *ljekaruše* zahvaljujući članovima vjerskih redova, koji, pak, najčešće pozitivno utvrđene spoznaje antičkih pisaca uglavnom svode na kršćansku simboliku i vjerovanje po kojem je "stvoritelj" odredio neke biljke za liječenje određenih bolesti. Te se biljke u prirodi javljaju u određenim oblicima što je nedvosmislen znak o namjeni biljke. Vjerovanje da priroda "govori" u jednadžbama i znakovima i da sama ukazuje gdje se nalaze rješenja njezinim zagonetkama, jest ono što srednji vijek naziva *signatura rerum*. Primjerice, biljka *Chelidonium majus* izlučuje žuti sok, što je znak da služi za liječenje žutice (otuda naziv *žutica*, *trava od žutice*), ili, list biljke *Potentilla erecta* ima oblik srca, pa služi za liječenje srčanih bolesti (usp. naziv *srčenjak*) itd. Otuda u staroj farmakopeji uvriježena tvrdnja *similia similibus curantur*.

Za poznavanje i uzgoj vrtnih vrsta biljaka na Zapadu, najviše su zaslužni pripadnici benediktinskih redova. O tome nam svjedoči čuveni karolinški *Capitulare de villis*¹⁸ u kojem se vodila evidencija o eksploataciji velikih posjeda od VIII. do IX. stoljeća. Zahvaljujući takvim kapitularima imamo svjedočanstvo da su se latinski nazivi proširili kako u romanskim i germanskim zemljama, tako i po našem priobalju. Za slavenski dio Balkana pod bizantskim utjecajem, iako takvih sličnih isprava nema, može se konstatirati značajan udio raznih bizantskih monaških redova u širenju hortikulture, o čemu je posebno pisao P. Skok.¹⁹

Dakle, kod fitonimijskih tumačenja valja imati na umu da su *signatura rerum* i mogućnost pripadanja ljekarničkoj terminologiji dvije nezaobilazne činjenice o kojima u dijakronijskom tumačenju valja voditi računa.²⁰ Naime, ta je tradicija mogla izazvati širenje nekih naziva kod kojih uočljivo poklapanje u strukturi sadržaja valja tumačiti *monogenezom* (dakle, prevođenjem ili kalkiranjem), za razliku od zoonima, gdje se podudaranja na planu sadržaja ipak češće tumače *poligenezom*, zbog gore navedenih razloga.

Nedvojbeno je da će na našem obalnom području biti naziva koje su Hrvati dolaskom iz prapostojbine na Jadran zatekli i preuzeli od romaniziranih starosjedilaca. Među njima će nedvojbeno biti naziva latinskog podrijetla, a neki će pokazivati i karakteristike dalmatskoga govora. Grčki (bizantski) fitonimi, kao što se danas općenito prihvaća za grčki elemenat u govorima jadranskog područja, primljeni su dalmatskim posredstvom.²¹ Veliki broj naziva romanskog podrijetla vuče korijen iz predindoeuropskog, mediteranskog supstrata.

Od romanskih posuđenica novijeg datuma značajan je udio venecijanizama i talijanizama. Izvorno slavenski, tj. hrvatski nazivi odnosit će se, kao i u drugim "zatvorenim" klasama, u prvom redu na biljne vrste bez većeg ekonomskog značenja i veoma ograničenih razmrvljenih areala. Korpus takvih hrvatskih naziva bit će daleko najbrojniji, ali u ovoj ga prilici nećemo uzimati u obzir. U novije vrijeme moramo voditi računa i o ukrasnim biljkama koje je suvremeno doba uvelo u uporabu, pa se kod takvih, uvjetno nazvanih "neoloških" fitonima (riječ je o raznim posuđenicama), strani nazivi podešavanju našem jezičnom sustavu. Ponekad se plan izraza može znatno izmijeniti tako da od izvornog naziva veoma malo ostaje.

1. N a j s t a r i j i r o m a n s k i s l o j ilustrirat ćemo nekim karakterističnim nazivima.

¹⁸ Cf. Schrader, *Realleksikon* vol. I, 342 i dalje.

¹⁹ V. Skok bilj. 17.

²⁰ Usp. N. Vajs, *Struktura fitonima onomasiološki motiviranih religijom i drugim srodnim sadržajima*, *Rasprave Zavoda za jezik* 15, Zagreb 1989, 239-273 (za ovo pitanje v. str. 263-269).

²¹ V. Georg Renatus Solta, *Einführung in die Balkanlinguistik mit besondere Berücksichtigung des Substrats und des Balkanlateinischen*, Darmstadt 1980, str. 152.

Fitonim *brðsk(v)a*,²² raširen je po otocima sjeverne Dalmacije (Susak, Cres, Lošinj, Dugi otok), što nam potvrđuje građa za Hrvatski dijalektološki atlas (HDA), a upotrebljava se za nekoliko vrsta roda *Brassica*, nedvojbeni je nastavljaj lat. *brassica* < grč. βράσση (nepoznate etimologije), i zbog prijelaza *a* > *o* svjedoči o dalmatskom posredstvu.²³

Nazivi *čimula* (Mikalja, Stulli, Jurišić — Vrgada) i dem. lik *ćimulica* (Dugi otok), za proljetne izdanke zelja, dalmatoromanski su nastavljajući lat. *cyma* i dem. lika *cymula* < grč. κῦμα.²⁴

Nazivi *žuk* (Haračić, Rab), *žuka* (južna Dalmacija), *žukva* i dr. za *Spartium junceum*, te *zuka*, *zukva*, *žukva* za *Juncus* sp. dalmatoromanski su nastavljajući lat. *juncus*,²⁵ koje je mediteranskog podrijetla.

Istog je postanja i naziv raširen po cijeloj Dalmaciji, a djelomice i u Istri,²⁶ *kapūla* (*kāpula*), za *Allium cepa*, što nam nedvojbeno potvrđuje građa za HDA, koji predstavlja klasičnu ilustraciju dalmatskog nastavljanja (*c* zadržava velarnu vrijednost ispred *e*, intervokalno *-p-* se ne sonorizira, te sačuvano *u*) vlat. lika *cepulla* (REW 1817) lat. *cepa*, vjerojatno mediteranskog podrijetla.²⁷

Brojne varijante naziva za *Myrtus communis*, kao *mrtva* (Split, šibenski otoci), *mrtina*, *mrtinka*, *mrtva* (Sinj, Vranjic), *mrtvina* (Visiani), *marta* (Dugi otok), *martina* (Hvar, Komiža), dalmatoromanski su nastavljajući lat. *myrtus*. Likovi *mrča* (Dubrovnik, Mljet), *mrčica*, *mrčevica*, *mrčela* nastavljaju se na pridjevsku izvedenicu na *-eus*, koja nije potvrđena u zapadnoj Romaniji, već samo na istočnom Jadranu. Za varijantu *murta* (Rab) ne može se sa sigurnošću reći da li je ostatak od lat. varijante *murta* (REW 5801), a nije isključena ni mogućnost grčkog utjecaja, ako se zna da sjeverni jadranski otoci grčko *-y-* reflektiraju s našim *-u-*.

Nazivi za sljez, *Althaea officinalis*, *altija* (Omišalj), *litiya* (Vabriga, Vrsar — Istra)²⁸ mogu biti pučki nastavljajući lat. *althaea*²⁹ (< grč. ἄλταία), predindo-europskoga podrijetla.

²² Usp. izvedenicu *broskvičina* (Vrbnik), zatim otok *Broskvenj°āk*, (kod Vrgade), prezime *Broskvar* (Vodnjan) (potvrde su iz građe za Dopune ARj).

²³ Za više podataka iz lit. v. N. Vajs, Fitonimijske bilješke, *Rasprave Zavoda za jezik* 8-9, 1982-1983, str. 270.

²⁴ V. N. Vajs, id. str. 274.

²⁵ REW 462a.

²⁶ Vodnjan, Medulin, Rakaj, Rovinjsko selo. Za ostatak Istre, u HDA je potvrđen naziv *žbūla* (*žbūla*), što je od mlet. *cebolla*, a možda i srvnjem. *zibolle*, *zebülle*; usp. i ist. štajer. *žbūl*. (Bezljaj ESSJ 1,76).

²⁷ DEI 953.

²⁸ Šulek, IB 201, BR 25.

²⁹ V. Vinja, SRAZ 7, 1959, str. 18.

Za najpoznatije i najtipičnije mediteransko drvo *Olea europaea*, osim domaćeg naziva *maslina* (što je južnoslavenska kršćanska prevedenica od *oliva*), zadržali su se, prema građi iz HDA, u Istri, sjev. Primorju (Kraljevica, Novi Vinodolski, Krasica) *ūlika*, na Krku *ūlikva* (Omišalj), *ūliki* (Vrbnik, Dobrinj), sve izvedeno iz lat. *oliva* (strani sufiks *-iva* zamijenjen je domaćim *-ika*) < grč. ἔλαιον, što je predindoeuropskog, mediteranskog postanja.³⁰ Naziv *oliva* je talijanizam, dakle novija posuđenica. Nazivi *guorkula* (Lošinj), *orkula* (Korčula), za vrstu mesnate masline koja daje malo ulja, dalmatski su nastavljači grč. lika ὀρχάς.³¹ Naveli smo sunazive za maslinu zato što rječito pokazuju različitost putova ulaska u hrvatski jezik i bogatstvo naziva.

Jedna druga, tipična mediteranska biljka, poznata još od Antike zbog svoje komercijalne traženosti, u svim europskim jezicima ima nazive koji nastavljaju lat. *rosmarinum*.³² Za naše je područje, među brojnim varijantama naziva zanimljivo ustanoviti putove kojim su ulazili u hrvatski jezik. Lik *rusmarin* (Dubrovnik, Brač) možda je jedini dalmatoromanski nastavljač³³ lat. naziva, dok su ostale varijante, kao *ružmarin* (Rab), *rožmarin* (Crna Gora) ušle preko talijanskoga. Kao i svi višesložni nazivi i ovi su podložni disimilacijskim variranjima, pa imamo promjenu $r-r > l$ i $d-r$: *lucmarin* (Sali), *luzmarin* (Božava), *lužmarin* (Istra), *rusmalin*, *duzmarin* (Lumbarda). Zanimljivo je da kad se viški naziv *žuromot* promatra izolirano, kao što je bio slučaj sa Skokom,³⁴ teško je u njemu vidjeti drugo do li premetanje konsonanata i disimilacije romanskog naziva. Međutim, danas raspoložemo s više potvrda o varijantama pa pretpostavke o podrijetlu mogu biti i drugačije: *zimirōd* (i *zmorōd*) (Visiani, pop Danilo — Zadar, Brusje — Hvar), *zimirad* (ARj 22, 872, RSANU 8, 40), *zimirada* (RSANU 8, 40), *zimirad* (Vrisnik — Hvar), *žiromōd* (Komiža — Vis),³⁵ *zeromod* (Komiža).³⁶ Najstarija, Visianieva potvrda *zimirod*, očito govori o prozirnoj slavenskoj strukturi naziva, tj. biljka koja "zimi rodi", što botanički doduše nije točno. Ostavljamo otvorenim pitanje da li je ovdje riječ o prekranju romanskog lika ili je pak riječ o hrvatskoj neovisnoj tvorbi. U svakom slučaju, ovo je primjer koji

³⁰ V. Skok, ERHSJ 3, 543.

³¹ V. Vinja, Le Grec et le Dalmate, *Zeitschrift für Balkanologie* V, 2, 1967, str. 210.

³² Za neslaganje oko etimologije te riječi v. moj prilog »Fitonimijske bilješke II« *RZI* 10-11, 1984-85, str. 349-50.

³³ Skok ERHSJ 3, 175.

³⁴ Za njega Skok, ERHSJ id., i kaže »Čudan je oblik *žuromot/-rum-* m (Vis), bez pridjevskog sufiksa, u kojem se vidi metateza $r-ž(z) > z-r$ u prvom dijelu i disimilacija $r-r > r-t$ te umetnut (svarabaktički) samoglas < ros mare«.

³⁵ Olesch—Šimunović, *Čakavisches-Deutsches Lexikon*, I, str. 1393.

³⁶ M. Deanović, *RAD JAZU* 344, 1966, str. 28.

nam govori da je put do pravog rješenja znatno olakšan kad raspoložemo s većim brojem potvrda.

2. Novije romanske posuđenice (iz talijanskoga i mletačkoga) na obalnom su potezu znatno zastupljenije, pa ćemo stoga navesti samo neke:

Nazivi za *Phaseolus vulgaris*, prema podacima iz upitnika za HDA, s najraširenijim likom u Dalmaciji *fažôl*,³⁷ i varijantama *fažô* (Vodnjan, Dugi otok, Veli Iž, Sukošan, Vrgada), *fažuô* (Ugljan), *fažuôl* (Lošinj, Susak, Stari Grad — Hvar), *fazô* (Vabriga), *fazôl* (Rab), *fažôl* (Rabac, Pag, Hvar, Vis), *fažûl* (Komiža), *fažûn* (Trogir), mletačke su posuđenice (< ven. *fasolo* < lat. *phaseolus*). Ostale prilagodbe ven. < lat. naziva: *ph* > *p* u Istri: *pažûl* (Žminj), *pažô* (Grdo Selo), *pazûl* (Pazin), zatim *pošanj* (Mikalja, della Bella, Stulli), *pošâ* (Vela Luka); *ph* > *v*: *vâžô* (Ražanac), *vazôl* (Kriko Jesenice).³⁸ Istočna varijanta *pasulj* balkanski je grecizam istoga latinskog postanja.³⁹

Preko talijanskoga smo primili nazive za *Origanum*: *urigan* (Cres, Lošinj), *origanj* (Dubrovnik), *rigan* (s aferezom — Zadar), *vrgan*.

Nazivi za *Pisum sativum*: *biž* (Dubrovnik, Cavtat, Korčula, Šibenik), *biz*, *biži* (raširen po cijeloj Dalmaciji) posuđenice su iz venecijanskoga,⁴⁰ gdje jedino nalazimo lik sa zvučnim bilabijalom. Ostali romanski jezici nastavljaju lat. *pisum*.⁴¹ Nejasan je murterski naziv *bigule*, ali je očigledno stranoga postanja.

Naziv *barbaluiđa* (grad Korčula), za mirisavu biljku *Lippia citriodora*, novija je posuđenica iz ven. *erba Luigia* (Penzig 1, 274), kao i dubrovački lik *luiza*, iz tal. (furl.) *Luise*, *jerbe Luise*. Smokvička potvrda s Korčule *alviza*⁴² svjedoči o ranijem posuđivanju i povezivanju s antroponimskom mletačkom varijantom *Alvise*,⁴³ koja je samo mletačka inačica za *Aloysius*.

Novije su posuđenice i nazivi za jestivi korov i vrlo cijenjenu delikatesu *Cynara scolymus*, *artičok*, s varijantama *arćičok*, (metatezom) *ratičok*, *ratičoka*, te pučkoetimološko *vrtičok* (Molat), od ven. *artichioco*.⁴⁴

Bokeljski naziv *autunal* za krizantemu, *Tanacetum indicum*, tipični je talijanizam < tal. *autunnale* 'jesenji' (usp. i u furl., za istu biljku, naziv *autunal*).⁴⁵

³⁷ Krk (Omišalj, Vrbnik, Dobrinj), Rab, Lun, Kraljevica, Novi Vinodolski, Olib, Silba, Sali, Stanovi — Zadar, Tribunj, Kambelovac, Grohote — Šolta, Brač (Pražnica, Ložišće, Sumartin), Hvar (Vrbanj, Šučuraj), Korčula (Račišće, Lumbarda), Lastovo.

³⁸ Usp. i kajkavski refleks *ph* > *b*: *bažulj*.

³⁹ Skok ERHSJ 1, 126 s.v. *bažulj*.

⁴⁰ Skok ERHSJ 1, 64 s.v. *biz*¹.

⁴¹ W. von Wartburg, FEW s.v. *pisum*.

⁴² V. Vinja, Etimološki prilozi čakavskoj aloglotiji, *Čakavska rič* 1, 1985, str. 63.

⁴³ V. Skok ERHSJ 1, 313 s.v. *Lodovik*.

⁴⁴ Boerio 45; Skok ERHSJ 1, 64.

⁴⁵ Penzig 1, 117.

Silene noctiflora, što se u Simonoviću naziva crvena potrepuša, u Velom Ratu (Dugi otok) je zovu *banašera*⁴⁶ (jer se otvara noću) što je iz ven. *bona sera*.

3. U trećoj skupini naziva, koji se odnose prvenstveno na *i m p o r t i r a n e* u *k r a s n e b i l j k e*, naziv se preuzima zajedno sa "stvari", kao što je slučaj i za druge terminološke nazive.

Raspolažemo potvrdom za cvijet iz fam. Begoniaceae, nazvana po francuskom guverneru San Dominga Bégonu, koja se u Korčuli naziva *bègonja*, a preuzet je iz tal. *begonia*.

Zatim, recentan naziv *boguvila* (Korčula), za brazilski ljiljan koji se kao ukrasna biljka udomaćio i kod nas (*Bougainvillea spectabilis*), pučka je adaptacija internacionalnog naziva, po moreplovcu Bougainvilleu.

Zaključujući, moramo se ponovno vratiti na metodologiju sakupljanja jezične građe.

Dakako, od jednog općeg dijalektološkog atlasa, kao što je HDA, zbog zahtjeva lingvističko-geografske metode koja traži jednoobraznost kvestionara, ne može se očekivati odgovor o distribuciji za jezičnu povijest pertinentnih biljnih naziva. Iako raspolažemo, primjerice, cjelokupnom građom za čakavski teren, među fitonimima ne nalazimo nazive za više nego tipične vrste tog podneblja, kao lavanda, ruzmarin, smilje, česvina, pa čak ni vinova loza, pa je lako zaključiti da je korist od atlasa tako "širokog oka" od male koristi za područje kojim se mi bavimo. Prema tome, preostaje ili izrada regionalnih atlasa,⁴⁷ kao što je primjerice već spomenuti atlas za furlansko govorno područje, sa mnogo većim brojem pitanja iz tzv. leksički zatvorenih klasa, ili se opet vraćamo na istu nužnost — terenski rad usmjeren prema leksikološkim potrebama.

⁴⁶ Južnoslavenski filolog 7, 72.

⁴⁷ Kao što imaju Francuzi, koji posjeduju znatan broj regionalnih atlasa, a u izradi su i brojni atlas za manja jezična područja, kao i za frankofonu Kanadu (Usp. G. Ineichen, *Bibliographische Einführung in die französische Sprachwissenschaft*, Berlin 1974, str.55).

QUELQUES REMARQUES SUR LA PHYTONYMIE ADRIATIQUE

Résumé

Le but que ces remarques se proposent est d'attirer l'attention des linguistes et du public compétent sur le fait que nous ne disposons pas d'un inventaire embrassant la totalité des noms de plantes pour les diverses régions croates et que — par conséquent — nous sommes encore loin de la rédaction d'un *Dictionnaire étymologique de la phytonymie croate*. Pour l'illustration de l'état actuel des recherches synchroniques et diachroniques et des travaux préparatoires qu'il faudrait faire, on a pris la région côtière, de l'Istrie aux Bouches de Kotor, c'est-à-dire les parlers de l'Adriatique orientale. Les noms de plantes faisant partie du lexique "attaché au sol", la phytonymie croate du littoral est elle-même caractérisée par la diversité des strates linguistiques. A côté du fonds croate on y peut déceler plusieurs couches romanes et tout particulièrement les noms que le croate doit à l'ancien dalmate (*broskva, kapula, etc.*). C'est grâce à l'intermédiaire de cette même langue, aujourd'hui disparue, que nous avons gardé plusieurs termes que la population des villes romanisées avait empruntés au grec byzantin (*orkula*). Bien entendu, la part du vénitien est de beaucoup la plus importante, mais ces éléments sont diversement adaptés dans les parlers urbains et dans la campagne. Enfin, les noms d'importation toute récente trouvent eux-aussi — avec l'adaptation immanquable au système local — leur place dans le lexique courant (*boguvila*).